

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 2.

Een conclusie: je kunt zowel continuïteit als verandering met het wereldbeeld in de late middeleeuwen ontdekken in deze beschrijving van de oorspronkelijke bevolking van Brazilië door Vaz de Caminha.

- 4p **6** Ondersteun deze conclusie door uit te leggen dat zijn beschrijving:
- aansluit bij het wereldbeeld in de late middeleeuwen en
  - past bij het wereldbeeld in de zestiende eeuw.

In 1555 werd bij de Vrede van Augsburg het *ius emigrandi* aan de inwoners van Duitse vorstendommen verleend. Dit recht hield in dat inwoners mochten verhuizen naar een ander Duits vorstendom als zij dit wilden.

Het opnemen van het *ius emigrandi* was een gevolg van een andere afspraak die ook bij de Vrede van Augsburg in 1555 werd vastgelegd.

- 2p **7** Beredeneer welke afspraak het verlenen van het *ius emigrandi* noodzakelijk maakte.

Gebruik bron 3.

Een historicus doet onderzoek naar het godsdienstbeleid van Filips II omstreeks 1565 en vindt deze bron.

- 3p **8** Geef zonder bron de kritiek weer die werd geuit in de Nederlanden op het godsdienstbeleid van Filips II en leg daarna uit dat de bron dit beeld nuanceert.

Hessel Gerritszoon werd in 1617 als eerste benoemd tot officiële cartograaf van de VOC. Alle kapiteins van de VOC moesten na een reis verplicht hun logboeken en kaarten bij hem inleveren. Hessel Gerritszoon paste de kaarten aan, waarna ze bij een volgende VOC-reis weer werden meegegeven.

- 2p **9** Leg uit dat de verplichting om kaarten en logboeken in te leveren de ontwikkeling van wereldwijde handelscontacten voor de VOC bevorderde.

Gebruik bron 4.

Jan Pieterszoon Coen stelt een verandering voor in het beleid van de VOC. Het bestuur van de VOC wijst het voorstel af.

- 3p **10** Verklaar het standpunt van Coen **en** dat van het bestuur door:
- de verandering in beleid uit het voorstel van Coen te noemen en
  - een politieke verklaring te geven voor het voorstel vanuit Coens positie en
  - een economische verklaring te geven voor de afwijzing van het voorstel door het bestuur van de VOC.

Gebruik bron 5.

In deze prent geeft Theodoor van Thulden een gevolg weer van de Opstand voor de economie van Antwerpen.

- 3p **11** Geef aan:
- met een verwijzing naar de prent welk economisch gevolg van de Opstand Van Thulden weergeeft en
  - zonder bron welke maatregel de oorzaak hiervan is.

Gebruik bron 6.

Pétion de Villeneuve baseert zich op verlichte denkbeelden.

- 2p **12** Licht met een argument van Pétion de Villeneuve tegen de doodstraf toe op welk uitgangspunt van het verlichte denken hij zich baseert.

Gebruik bron 7.

In 1819 vindt in de Engelse stad Manchester een demonstratie plaats tegen het bestaande kiesstelsel en tegen de hoge importbelasting op graan. Beiden beschermen de positie van de Britse landadel. Nadat het stadsbestuur van Manchester beveelt de leiders van de demonstratie te arresteren, vindt een bloedbad plaats. Hierna vaardigt de Britse regering de *Six Acts* uit, waarin onder andere bijeenkomsten van meer dan 50 mensen worden verboden.

Cruikshank geeft in deze prent een mening weer over de noodzaak van de invoering van de *Six Acts*, waarbij hij verwijst naar de Franse Revolutie.

- 3p **13** Licht dit toe door aan te geven:
- met een verwijzing naar de prent welke mening over de noodzaak voor de invoering van de *Six Acts* Cruikshank weergeeft en
  - wat hij wil bereiken met de verwijzing naar de Franse Revolutie.

Hieronder staan zes gebeurtenissen uit het leven van de Franse politicus Bertrand Barère (1755-1841):

- 1 Tijdens de Restauratie werd Barère verbannen uit Frankrijk.
- 2 Barère noemde Robespierre een 'pygmee die niet op een voetstuk moet worden gezet' en speelde een belangrijke rol in de val van het schrikbewind.
- 3 Als afgevaardigde van Bigorre (Zuidwest-Frankrijk) stelde Barère veranderingen voor in de Staten-Generaal, die na 175 jaar weer bijeen werden geroepen. Hij streefde hierbij naar een constitutionele monarchie.
- 4 Tijdens het keizerrijk werd Barère aangesteld als informant voor Napoleon.
- 5 Na een revolutie in Frankrijk en de Belgische Opstand diende Barère de Franse liberale koning Louis Philippe.
- 6 Barère trad op als voorzitter van het parlement, dat oordeelde in het proces tegen 'burger Capet'.

2p **14** Zet deze gebeurtenissen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebeurtenissen uit het leven van Bertrand Barère in vraag 14 kunnen worden gebruikt om andere gebeurtenissen uit zijn leven te verklaren.

2p **15** Geef met een gebeurtenis uit het leven van Bertrand Barère een ideologische verklaring waarom hij besloot de liberale koning Louis Philippe te dienen (gebeurtenis 5).

Vroegmoderne tijd

---

bron 2

In 1500 neemt Pero Vaz de Caminha deel aan de Portugese expeditie waarbij Brazilië wordt ontdekt. Hij schrijft in een brief aan koning Manuel I van Portugal over de eerste contacten met de oorspronkelijke bevolking:

Ze hebben steil haar, dat hoog opgeknipt is, en van de oren naar beneden is hun hoofd helemaal kaalgeschoren. Een van hen droeg van slaap tot slaap op het achterhoofd een soort gele pruik met vogelveren van een centimeter of vijf lang, heel dik en dicht op elkaar, die de nek en de oren bedekte. De pruik was veer voor veer op het haar geplakt, in een zachte massa zoals bijenwas, maar dat was het niet. Op deze manier kregen ze die pruik zeer rond, dik en gelijkmatig. (...)

Het lijkt zo'n onwetend volk dat het zich, naar het mij toeschijnt, snel zou laten kerstenen, omdat het lijkt alsof ze geen enkel geloof hebben. (...) ik twijfel er dan ook niet aan dat ze christenen zullen worden en ons heilige geloof zullen aanhangen, als Zijne Majesteit dat toestaat, maar het staat vast dat dit volk goed en van een grote eenvoud is en onmiddellijk iedere godsdienst zou aanvaarden die men hun zou willen geven.

bron 3

Op 17 oktober 1565 schrijft Filips II vanuit Spanje aan zijn halfzuster Margaretha van Parma, zijn plaatsvervangster in de Nederlanden:

Ik ben zeer verheugd te horen dat u reeds bent begonnen met het toepassen van kerkrechtelijke verbeteringen, zoals het aanstellen van goede prekers en pastoors, het stichten van goede scholen en het hervormen van de geestelijken in overeenstemming met mijn voorschrift (...).

Ik kan mijzelf er niet van weerhouden u te vertellen dat, wat betreft de toestand van de godsdienst in de Nederlanden zoals ik die begrijp, dit niet de tijd is voor welke verandering dan ook. Integendeel, de voorschriften van Karel V dienen te worden uitgevoerd. Ik denk dat de oorzaak van het kwaad in het verleden en de groei ervan daarna is gelegen in de nalatigheid, mildheid en onbetrouwbaarheid van de rechters.

bron 4

In 1627 schrijft Jan Pieterszoon Coen vanuit Batavia aan de bewindhebbers van de VOC:

Met hulp van de Staten-Generaal dient de Compagnie veel schepen met allerlei volk naar Indië te sturen. Met goede vooruitzichten dienen veel mensen ertoe bewogen te worden om op hun kosten en risico hetzij met hun eigen schepen of met die van de Compagnie, naar Indië te vertrekken. Het vooruitzicht dat gegeven kan worden is de uitdeling van land, fruitbomen en slaven (...).

Aan alle landen, niemand uitgezonderd, behalve openlijke vijanden, zal de vrije handel in Batavia worden toegestaan. Omdat genoemde landen over veel mensen beschikken, hebben zij eenvoudig toegang tot de middelen die nodig zijn voor het onderhoud van oorlogsschepen, de benodigde soldaten en de inkoop van zo veel specerijen als Europa maar hebben kan (...). Nu moet de Compagnie het avontuur aangaan en het moeilijkste deel voor haar rekening nemen; dan zullen de particulieren het risico lopen en zal de Compagnie zeker zijn van haar inkomsten.

bron 5

In 1635 maakt Theodoor van Thulden een gravure met de titel *Mercurius verlaat Antwerpen*:

Toelichting:

In het midden staat Mercurius, god van de handel, met in zijn rechterhand een geldbuidel en zijn koeriersstaf.

Rechts staat de stedenmaagd Antwerpia, symbool voor de stad Antwerpen.

Achter Antwerpia ligt een slapende matroos op een omgekeerde boot.

Links ligt de riviergod Scaldis, symbool voor de rivier de Schelde, die Antwerpen verbindt met de Noordzee.

bron 6

Op 31 mei 1791 neemt de afgevaardigde Jérôme Pétion de Villeneuve tijdens een debat over de doodstraf in de Franse Nationale Vergadering het woord:

De wet straft niet omwille van het wrede genoegen van het straffen. Dat zou iets onmenselijks zijn. De wet wreekt zichzelf niet, want zij is zonder hartstocht en staat boven de hartstocht. (...) Een wet die doodt, is zonder moraal en neemt afstand van het doel dat de wetgever zichzelf dient te stellen. Zo'n wet laat aan de schuldige geen enkele mogelijkheid tot verbetering, want zij vermoordt hem; zo'n wet treedt op met de woede van de moordenaar.

bron 7

Prent van de Britse tekenaar George Cruikshank uit 1819, met als titel *The Radical's Arms* (de Wapens van de Radicalen).

Toelichting:

Op de banier (vlag) linksboven staat: 'geen god! geen religie!'

Op de banier (vlag) rechtsboven staat: 'geen koning! geen grondwet!'

Tussen de banieren staat een Franse vrijheidsmuts met een rozet met de Franse driekleur.

Onder de guillotine hangt een brandende wereldbol. Op de grond liggen onder meer een wetboek, een gebroken weegschaal en voorwerpen die verwijzen naar de kerk en het koningshuis.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.